

Christoph Arndt

Velfærdsreformernes elektorale konsekvenser for Socialdemokraterne

Artiklen viser, at Socialdemokratiets store valgnederlag i 2001 ikke alene var en konsekvens af indvandrerspørgsmålet, men i høj grad af de velfærdsstatsreformer, der var vedtaget under Nyrup-regeringen. Reformerne var i strid med de socialdemokratiske kernevælgeres socialpolitiske præferencer, da de brød med dekommodificeringsprincippet. Disse reformer var en medvirkende årsag til vælgerskiftet fra Socialdemokratiet til Venstre og Dansk Folkeparti i 2001 samt Socialdemokratiets konstant lave opbakning ved de efterfølgende valg. I modsætning til hvad man skulle forvente ifølge litteraturen, kunne Socialistisk Folkeparti som venstrefløjsparti ikke drage fordel af udviklingen pga. partiets daværende funktion som støtteparti. Til gengæld vandt Dansk Folkeparti, men også Venstre, en betydelig andel af de socialdemokratiske kernevælgere i 2001 og kunne dermed udvide deres vælgerkorps pga. Nyrups velfærdsreformer.

Forskere har peget på den risiko, de politiske beslutningstagere løb i forbindelse med velfærdsstatsreformerne og deres behov for *blame avoidance* (Pierson, 1994, 1996), betydningen af emneejerskab over velfærdsstaten for partiernes muligheder for at engagere sig i velfærdsstatsreformerne (Ross, 2000) og den indflydelse, som partisystemet og partikonkurrencen har på muligheden for at gennemføre velfærdsstatsreformer (Kitschelt, 2001; Green-Pedersen, 2002a). I særdeleshed har velfærdsstatslitteraturen fokuseret på den elektorale trussel i forbindelse med nedskæringer for politiske beslutningstagere, og dette har typisk været en forklaring på, hvorfor omfattende nedskæringer og reformer er sjældne.

Til gengæld findes der kun få studier, der belyser elektorale konsekvenser af velfærdsstatsreformer, efter at omfattende reformer blev implementeret, til trods for litteraturens *status quo* påstand (Armingeon og Giger, 2008; Arndt, 2011; Giger, 2011). Især med henblik på socialdemokratiske partier er dette paradoksalt, fordi klassiske studier har argumenteret for en sammenhæng mellem velfærdsstaten, socialpolitik og socialdemokratiets vælgertilslutning (fx Korpi, 1983; Esping-Andersen, 1985, 1990). På denne baggrund udgør Danmark i perioden 1993-2001 en god og interessant case for at undersøge elektorale effekter af nedskæringer. Under Nyrup har en socialdemokratisk regering refor-

meret nogle velfærdsordninger imod litteraturens påstand om *status quo* og skulle have oplevet tilsvarende konsekvenser på valgaften.

Artiklen analyserer de elektorale konsekvenser, som Socialdemokratiets (S) velfærdsstatsreformer fik i perioden 1993-2001. I løbet af denne periode har der både været banebrydende velfærdsreformer (Goul Andersen, 2002, 2003) samt vælgernedgang for Socialdemokratiet. I samme periode skiftede de socialdemokratiske kernevælgere over til Dansk Folkeparti. Jeg mener, at den primære årsag til dette skift er Socialdemokratiets velfærdsstatsreformer snarere end indvandrerspørgsmålet, som det typisk fremhæves i litteraturen (Andersen et al., 1999; Qvortrup, 2002; Goul Andersen og Borre, 2003). Herved overser både *New Politics*-litteraturen og dele af den seneste danske valglitteratur, hvor afgørende velfærdsstaten er for Socialdemokratiets vælgere.

For at kunne teoretisere over de elektorale konsekvenser af Socialdemokratiets velfærdsstatsreformer vil jeg anvende Esping-Andersens klassiske teoriramme (1985, 1990), hvori han sammenfatter den rolle, velfærd og socialpolitik spiller for vælgernes tilslutning til Socialdemokratiet. Socialdemokratiet har traditionelt været fortalere for at *dekommodificere* lønmodtagerne, hvilket betød, at arbejdere og lavere funktionærer pga. deres socialpolitiske præferencer var de centrale kernevælgere. Hvis Socialdemokraterne bryder med dekommodificeringsprincippet, risikerer de en *dealignment* af deres kernevælgere. Jeg viser, at S indførte betydelig rekommodificering i perioden 1993-2001 og derved mistede de traditionelle kernevælgere.

Den teoretiske og historiske baggrund

Velfærdsstatens ny politik og Nixon tager til Kina

Paul Pierson fastslår i sin berømte "New Politics of the Welfare State", at logikken bag velfærdsnedskæringer afviger fra velfærdsstatens ekspansion, eftersom politiske beslutningstagere ikke kan tage æren for den førstnævnte, men kun for den sidstnævnte (Pierson, 1994, 1996). I dette perspektiv skaber velfærdsstaten sin egen opbakning hos vælgerkorpset, hvilket betyder, at velfærdsstatsnedskæringer typisk har store omkostninger på valgaften. Genvælgsmotiverede politikere afstår derfor fra omfattende og skrappe reformer eller anvender forskellige blame avoidance-strategier for at undgå et valgnederlag i de tilfælde, hvor reformer gennemføres alligevel. Den generelle konklusion er derfor, at velfærdsstaten har vist sig at være relativt modstandsdygtig over for nedskæringer. Selvom Piersons arbejde var skelsættende, og han skitserede risikoen for valgnederlag efter velfærdsstatsreformer, var det dog stadig for generelt, eftersom partiroller, partiernes vælgere og partisystemer ikke var udtrykkeligt integrerede i hans arbejde.

I modsætning til Pierson påstår Fiona Ross (2000), at Nixon tager til Kina-logikken gælder, når socialdemokratiske partier vil reformere. Socialdemokraterne har modsat de borgerlige partier et godt ry som forsvarere af velfærdsstaten og kan derfor fremlægge og gennemføre reformer uden at blive straffet af vælgerne, da reformer snarere indføres af nødvendighed end af ideologiske årsager. På grund af emneejerskab over velfærdsspørgsmål har socialdemokraterne ifølge Ross mulighed for at gennemføre ellers upopulære velfærdsreformer uden efterfølgende at lide et alvorligt valgnederlag. Dette perspektiv kan kritiseres for at være for statisk i sin antagelse af de socialdemokratiske partiers emneejerskab og hviler heller ikke på en særlig udviklet teoretisk forståelse af velfærdsstatens rolle i forhold til kernevælgerens holdning til socialdemokratiet. Denne tilgang er dermed ikke i stand til at forklare socialdemokraternes markante tilbagegang i mange europæiske lande, efter de tilsluttede sig den såkaldte Tredje Vej (Merkel et al., 2008). Dette perspektiv kan imidlertid findes hos Esping-Andersen, som teoretiserer over den rolle, socialpolitikken spiller for kernevælgerens tilslutning og deres potentiale til at forandre sig. I forhold til Pierson og Ross markerer Esping-Andersens arbejde dermed en overlegen begrebsdannelse, da hans arbejde består af en teoretisk formuleret feedback-effekt af, hvordan velfærdsstatsreformer påvirker kernevælgerens *alignments*.

Velfærdsstaten som grundlag for socialdemokratiets vælgertilslutning

Ifølge Esping-Andersen (1985, 1990) er velfærdsstaten en institution, der mobiliserer socialdemokratiske kernevælgere. Da Socialdemokraterne går ind for en omfattende og rundhåndet velfærdsstat, tiltrækker de bestemte sociale grupper, arbejdere og lavere funktionærer. Det skyldes, at disse grupper har begrænsede ressourcer og det ville føre til prekære positioner på arbejdsmarkedet og en lav levestandard ved fri eksponering af markedskræfterne, idet deres arbejdskraft kun er en beskedent vare afhængig af efterspørgsel og den afledte pris (Esping-Andersen, 1985: 31). Disse grupper har dermed en interesse i dekommodificering, dvs. en politik der sikrer en vis levestandard uafhængigt af markedet og dets kræfter.

Dekommodificering til fordel for lønmodtagerne skal forstås sådan, at man i tilfælde af arbejdsløshed, alderdom eller sygdom opretholder en tilstrækkelig indkomst, uden at der stilles yderligere betingelser. Hvis dette indfries, er lønmodtagerne ikke længere udelukkende afhængige af markedskræfterne for at sikre deres levevilkår (Esping-Andersen, 1990: 37). Dekommodificering bliver i stedet institutionaliseret af en universel velfærdsstat, hvor lovgivningen garanterer rundhåndede og betingelsesløse sociale ydelser inklusive høje kom-

pensionsgrader (Esping-Andersen, 1985: 33). Dekommodificering fungerer desuden som omfordeling – en mærkesag for Socialdemokratiet.

I perioden efter 1950 lykkedes det i betydelig grad for de danske socialdemokrater at implementere dekommodificerende velfærdspolitikker. Selvom partiet på et tidligt tidspunkt blev udfordret af SF, talte S for at institutionalisere universelle sociale rettigheder i den danske velfærdsstat og var ansvarlig for, at man i tilfælde af alderdom, sygdom og arbejdsløshed var sikret en meget rundhåndet indkomst.¹ Følgelig udgjorde arbejderklassen og de lavere funktionærer socialdemokratiets kernevælgere i anden halvdel af det 20. århundrede.

Esping-Andersens tilgang forklarer ikke kun sammenhængen mellem (1985: 35) socialpolitik og kernevælgernes alignments, men også det modsatte, nemlig en dealignment eller *realignment* af kernevælgerne.² Socialdemokratiske partier, der bryder med dekommodificeringsprincippet, står over for en alvorlig valgtrussel (1985: 148f). *Rekommodifikation* af lønmodtagere stemmer simpelthen ikke overens med de socialdemokratiske kernevælgeres interesser og præferencer. En sådan policy-ændring har således ikke kun kortsigtede virkninger pga. af utilfredshed, men en dealignment af partiets kernevælgere som konsekvens, da den mekanisme, der forbinder vælger og parti, er blevet suspenderet.

Reformer, der strammer behovsprøvnings- og rådighedskriterierne, øger konditionaliteten og reducerer kompensationsgraden, afviger klart fra dekommodificeringspolitikken. Andre partier, der hævde, at de forsvare velfærdsstaten, har andre gode muligheder for at mobilisere de socialdemokratiske kernevælgere. Efterfølgende viser jeg kort, at reformerne under Nyrup-regeringen markerede et sådant brud med dekommodificeringsprincippet.

Velfærdsstatsreformer i Socialdemokratiets regeringsperiode 1993-2001³

I den socialdemokratiske regeringsperiode 1993-2001 blev der gennemført arbejdsmarkedsreformer à tre omgange. Med henblik på Esping-Andersens indsigter blev behovsprøvnings- og rådighedskriterierne strammet op, konditionaliteten øget og kompensationsgraden reduceret. De gennemførte reformer viste dermed tydelige tegn på såkaldt *rekommodificering* (jf. Goul Andersen, 2002: 76). Som vigtigste forandring af rådighedskriterierne under Nyrups ledelse blev den støtteberettigede dagpengeperiode halveret fra otte til fire år, og kravet for berettigelse til dagpenge blev fordoblet fra 26 til 52 uger. Det var forbundet med en strammet behovsprøvning, idet ledige (og senere også kontanthjælpsmodtagere) ikke længere kunne optjene dagpenget gennem deltagelse i aktivering. Tværtimod fokuserede reformerne på aktivering, hvor støtten blev gjort mere og mere betinget af, at ledige deltog i aktiveringsprogrammer, og

at deres arbejdsevne blev afprøvet, og der blev indført sanktioner over for folk der ikke deltog i disse foranstaltninger. De tre reformrunder førte dermed til øget konditionalitet, og man er således ikke længere berettiget til dagpenge og kontanthjælp uden at opfylde bestemte krav.

Også ældre ledige blev omfattet, og fx blev den længere dagpengeperiode for ældre ledige afskaffet i 1998. Et yderligere eksempel på Nyrup-regeringens brud med dekommodificeringsprincippet er efterlønsreformen fra 1998. Reformens formål var at styrke beskæftigelsen ved at øge folks incitament til at blive på arbejdsmarkedet i stedet for at reducere deres arbejdsmarkedsdeltaelse igennem passive overførselsindkomster, som det var praksis i 1970'erne og 1980'erne.

Selvom reformerne ikke primært var rettet mod at sænke det ret rundhåndede dagpengebeløb som sådan, er der noget, der tyder på, at kompensationsgraden også blev berørt. Klitgaard (2002: 188) har fx karakteriseret de danske arbejdsmarkedsreformer som *creeping disentitlements*, fordi reformerne ikke direkte nedskar understøttelsen som sådan, men havde varige virkninger som følge af de ændrede kriterier. Dette ville kun betyde marginale nedsættelser i kompensationsgraden, men ifølge Lyle Scruggs' (2006) data er kompensationsgraden faldet fra 70 pct., som den var under Schlüters regering, til 63 pct. i 2001 efter de tre reformrunder. Reformerne kan også have en langtidsvirkning, der dog kun vil være synlig i periode med lav vækst (sml. Klitgaard, 2002: 188).⁴

Sammenfattende ses det, at den danske arbejdsløshedsforsikring i 2001 var blevet mindre universel, mindre rundhåndet og at flere forpligtelser skulle være opfyldt, før man havde krav på ydelser. Under Nyrup-regeringen blev:

- dagpengeperioden halveret fra otte til fire år; genoptjeningsret til dagpenge afskaffet
- 26 ugers-kravet for berettigelse til dagpenge udvidet til 52 uger
- forpligtende aktivering indført efter et år; strammere regler for unge og ældre
- dagpengenes kompensationsgrad sænket fra 70 til 63 pct. mellem 1993 og 2001
- stærke incitamenter indført til at gå på efterløn som 62-årig i 1999 og efterlønnens kompensationsniveauet sænket til 91 pct.

På denne måde skete der et paradigmeskift i dansk socialpolitik, som var præget af retten til dagpenge på livstid uden særlige krav om at stå til rådighed indtil 1990'erne (især for ældre arbejdsløse). 1990'ernes arbejdsmarkedsreformer

har ændret dette paradigme til, at når man har stået uden for arbejdsmarkedet i en længere periode, har den arbejdsløse nu sjældent mulighed for at opretholde en anstændig levestandard med sociale rettigheder på livstid. Reformerne under Nyrup-regeringen betød således en betydelig rekommificering for lønmodtagere, der risikerer at blive arbejdsløse. Man kunne derfor forvente, at vælgerne ville straffe partiet. Min første hypotese er således, at:

H1: Socialdemokratiet var konfronteret med en dealignment af kernevælgere som konsekvens af arbejdsmarkedsreformerne under Nyrup.

Partikonkurrence i Danmark i perioden med velfærdsstatsreformer

Litteraturen om politiske partier, partikonkurrence og nedskæringer i velfærdsstaten fokuserer typisk på, hvilken type konkurrent reformvenlige regeringer står over for samt konstellationen mellem partikonkurrenter (Kitschelt, 2001, 2003; Green-Pedersen, 2002a). Eftersom der ikke fandtes et konkurrencedygtigt kristendemokratisk velfærdsparti, stod det danske partisystem mellem 1993-2001 over for to potentielt farlige udfordrere til de reformvenlige socialdemokrater. For det første er Socialistisk Folkeparti (SF) et ikke-socialdemokratisk venstrefløjsparti. Sådanne partier anses typisk som farlige for reformvenlige socialdemokrater, da de også programmatisk går ind for en rundhåndet og universel velfærdsstat med generøse overførselsindkomster (Esping-Andersen, 1985; Kitschelt, 2001, 2003). På grund af deres holdning til velfærd ”er det sandsynligt at de står som mulige arvtagere for skuffede socialdemokratiske vælgere” (Kitschelt, 2001: 276).

For det andet er der Dansk Folkeparti (DF), som opstod i 1995 og minder om et nyt højrefløjsparti. Nye højrefløjspartier anses for farlige, da de repræsenterer de socialdemokratiske kernevælgere holdning til sociokulturelle spørgsmål om indvandring eller lov og orden (Scheuregger og Spier, 2007; Kriesi et al., 2008). Arbejderklassens autoritære holdninger udgør et potentiale for en realignment af disse vælgere med højrefløjspartierne (Kitschelt, 1994; Kriesi et al., 2008). Disse partier er især farlige, hvis de selv forsvare centrale velfærdsordninger for at tiltrække de arbejderklassevælgere, der er imod velfærdsreformer (Kitschelt, 2003). DF brød ud af Fremskridtspartiet i 1995 og havde i begyndelsen de samme liberalistiske synspunkter. Efterfølgende indtog DF dog en midterplacering på fordelingspolitikken ved blandt andet at forsvare centrale velfærdsordninger såsom pensioner og ordninger inden for ældre- og sundhedsområdet (Goul Andersen, 2007: 37f). Som en konsekvens af Nyrup-

regeringens reformer skulle vi umiddelbart forvente, at Socialdemokratiet var udfordret af SF til venstre og DF til højre.

Der er dog en anden faktor, der påvirker de venstre- og højreorienterede partiers fremtidsudsigter til at tiltrække socialdemokratiske kernevælgere. Det drejer sig om udfordrernes troværdighed; dvs. om de har "beskidte hænder" efter selv at have deltaget i tidligere besparelser og reformer. Det gælder især, hvis potentielle konkurrenter har været det parlamentariske grundlag for eller del af en regering, der har gennemført upopulære velfærdsreformer og nedskæringer, som Heinisch (2003) har vist i sin analyse af det østrigske højrefløjsparti FPÖ. På denne baggrund blev SF en del af den socialdemokratiske mindretalsregerings parlamentariske grundlag og støttede således delvist nogle af arbejdsmarkedsreformerne i første og anden fase. SF blev derfor kritiseret for sin alt for compatible holdning til S og for ikke direkte at angribe S-regeringen (Spier og Wirries, 2007: 100, 104). I modsætning hertil var DF ikke ansvarlig for den politiske beslutningsproces som sådan, da partiet ikke var en del af den socialdemokratiske mindretalsregerings parlamentariske grundlag. I stedet forsøgte regeringen at marginalisere DF. Ud fra et troværdighedsargument må vi forvente, at DF var bedre end SF til at tiltrække de socialdemokratiske kernevælgere og derfor også farligere for S. Min anden hypotese er således, at:

H2: Den socialdemokratiske regerings (1993-2001) velfærdsstatsreformer har ført til realignment af socialdemokratiske kernevælgere med DF men ikke med SF.

En modernisering af Venstre, som traditionelt er socialdemokraternes vigtigste rival, skal ligeledes undersøges. Siden 1990'erne har Venstre fået større gennemslagskraft på tværs af sociale klasser (Mortensen, 2008). Partiet har især målrettet sin politik mod arbejderklassen som en potentiel ny vælgergruppe og har anvendt en hårdere retorik i spørgsmål om indvandring og lov og orden (2008: 141ff). En tredje hypotese er derfor:

H3: Utilfredse socialdemokratiske kernevælgere har skiftet til Venstre på grund af de liberales egen ideologiske forandring efter 1998.

Empirisk undersøgelse

Datakilderne i nedenstående analyser er valgundersøgelserne fra 1994 til 2005. Analysen består af to dele. Den første deskriptive præsenterer først de socialdemokratiske kernevælgers holdning til potentielle eller allerede gennemførte reformer og viser partiernes styrkeforhold blandt socialdemokratiske kernevæl-

gere og andre vælgergrupper 1994-2005. Dernæst testes påstandene om, at reformerne førte til en dealignment af socialdemokratiske kernevælgere, og om andre partier kunne tiltrække disse vælgere efterfølgende.

Vælgernes holdninger til velfærdsreformer og partiernes vælgertilslutning 1994-2005

I tabel 1 præsenteres tre vælgergruppers holdninger over for mulige reformer i valgundersøgelsen fra 1994. Respondenterne blev spurgt om deres holdninger til at stramme op på støtteperioden og rådighedskriterierne:

Jeg vil nu læse nogle forslag op og [...] spørge, – om [...] De ud fra en samlet vurdering mener, forslaget er godt eller dårligt.

De fire forslag stillet i valgundersøgelsen 1994 anføres i tabel 1. Bortset fra handlingsplanerne, der allerede var blevet introduceret i 1993 og senere udvidet, afspejler alle disse forslag ret godt de reformer, der ville komme i arbejdsmarkedsreformernes anden og tredje fase. Formålet med tabel 1 er dermed at vise, at det er de socialdemokratiske kernevælgere, der er mest tilbageholdende, hvad disse reformforslag (og senere reformer) angår. I tabellen skelnes derfor mellem socialdemokratiske kernevælgere, dvs. arbejdere og lavere funktionærer, der stemte på S ved valget før, og to andre vælgergrupper bestående af øvrige arbejdere og lavere funktionærer samt andre erhvervsgrupper. På denne måde fanges traditionelle socialdemokratiske kernevælgere i tilstrækkelig grad, idet andre erhvervsgrupper og de arbejdere henholdsvis lavere funktionærer, der typisk stemmer på andre partier, er placeret i andre kategorier.

Resultaterne viser, at det er Socialdemokratiets kernevælgere, som er stærkest og mest tydeligt imod reformforslagene. Undtaget forslaget om at indføre handlingsplaner for de ledige møder reformforslagene størst modstand hos de socialdemokratiske kernevælgere, hvoraf mindst 70 pct. afviser disse forslag. I de andre to grupper er der også modstand mod forslagene, dog ikke i samme grad som hos de socialdemokratiske kernevælgere. I de førstnævnte grupper er der også en vis opbakning til at stramme dagpengeordningerne op, mens kun 15 henholdsvis 16 pct. af de socialdemokratiske kernevælgere støtter disse forslag (spørgsmål 3 og 4 i tabellen). Ved alle fire forslag fremgår det, at denne vælgergruppe altid er den mest skeptiske, når det drejer sig om strammere rådighedskriterierne og nedskæringer i ydelser.

Hvis vi går ud fra, at disse forslag i høj grad svarede til de senere arbejdsmarkedsreformer, kan vi forvente – på linje med de teoretiske argumenter – at socialdemokratiske kernevælgere vil straffe deres parti for sådanne reformer.

Tabel 1. Holdninger til forslag om arbejdsmarkedsreformer opdelt efter gruppe. Pct.

Stramning så ledige tvinges til at tage arbejde langt væk fra, hvor de bor				
Vælgergruppe	Godt forslag	Dårligt forslag	Ved ikke	Total
<i>Ikke-kernevalgere</i> (øvrige erhvervsgrupper)	19	74	6	100
Øvrige arbejdere/ lav. funktionærer	12	77	10	100
Socialdemokratiske kernevalgere	10	85	5	100
			Chi 12.5	P<.05
Arbejdsmarkedsreformens individuelle handlingsplaner for ledige				
<i>Ikke-kernevalgere</i> (øvrige erhvervsgrupper)	31	36	33	100
Øvrige arbejdere/ lav. funktionærer	28	30	42	100
Socialdemokratiske kernevalgere	25	46	28	100
			Chi 14.9	P<.05
Begrænsning af unges adgang til arbejdsløshedsdagpenge				
<i>Ikke-kernevalgere</i> (øvrige erhvervsgrupper)	28	58	14	100
Øvrige arbejdere/ lav. funktionærer	23	58	19	100
Socialdemokratiske kernevalgere	15	72	14	100
			Chi 13.7	P<.05
Nedsættelse af dagpengene efter 1 års ledighed				
<i>Ikke-kernevalgere</i> (øvrige erhvervsgrupper)	32	56	12	100
Øvrige arbejdere/ lav. funktionærer	20	66	14	100
Socialdemokratiske kernevalgere	16	79	5	100
			Chi 26.5	P<.01

Kilde: Egne beregninger baseret på Valgundersøgelsen 1994. N = 660.

Som næste skridt viser tabel 2 stemmeandele for partier med teoretisk relevans blandt socialdemokratiske kernevælgere og de øvrige vælgere. Modsat tabel 1 er det ikke nødvendigt at adskille arbejdere og funktionærer efter tidligere partivalg, da tabel 2 allerede viser de faktiske stemmeandele for S ved disse valg. Det mest slående resultat i tabellen er Socialdemokratiets tilbagegang blandt kernevælgerne mellem 1998 og 2001. Før alle tre arbejdsmarkedsreformrunder trådte i kraft, var socialdemokratiets vælgerandel her på 36 henholdsvis 40 pct. og er derefter faldet til ca. 30 pct.⁵ Der vises også en tilbagegang blandt de andre vælgergrupper, men den største forskel mellem de to vælgergrupper er dog, at der findes et tydeligt tegn på realignment blandt nogle af de socialdemokratiske kernevælgere. I denne gruppe er det nemlig Dansk Folkeparti, der er gået stærkest frem. DF har mere end fordoblet sin vælgerandel her i 2001 sammenlignet med 1998, da partiet gik frem fra 7 til 16 pct. Derudover bevarede partiet sin vælgertilslutning i denne gruppe ved valget

Tabel 2. Partivalg opdelt efter vælgergrupper, 1994-2005. Pct.

Stemmeandel	1994	1998	2001	2005
<i>Kernevalgere</i> (arbejdere og lavere funktionærer)				
S	36	42	29	30
Venstre	20	20	29	24
SF	9	8	5	4
DF	- (6 for FrP)	7	16	17
Øvrige partier	20	18	15	17
Sofavælgere	9	5	7	8
<i>Ikke-kernevalgere</i> (øvrige erhvervsgrupper)				
S	13	31	24	19
Venstre	36	28	34	31
SF	9	6	7	7
DF	- (4 FrP)	7	7	9
Øvrige partier	37	25	26	31
Sofavælgere	3	3	2	3

Note: Procentpoint indikerer, hvor mange pct. i en vælgergruppe der valgte et bestemt parti eller afstod fra at stemme i de respektive valg fra 1994-2005. Tallene summerer ikke altid op til 100 pct. i hver spalte pga. afrunding.

Kilde: Valgundersøgelser 1994-2005.

i 2005. Det gælder dog ikke blandt de øvrige vælgere, hvor partiet kun gik moderat frem. Venstre vandt også betydelig opbakning blandt socialdemokratiske kernevælgere i 2001, hvor partiet kom på højde med socialdemokraterne, men i modsætning til Dansk Folkeparti tabte noget af det igen i 2005.

De to venstrefløjspartier SF og Enhedslisten (sidstnævnte ikke vist) fik ikke nogen fordel af den socialdemokratiske tilbagegang. Begge partier bevarede stort set deres tilslutning eller gik ligefrem tilbage; SF havde en tilbagegang fra 9 pct. i 1994 til 5 pct. i 2001. Der var derfor ikke nogen konkurrent på venstrefløjen, der var i stand til at tiltrække de socialdemokratiske kernevælgere efter 1994 eller 1998, selvom Socialdemokraterne gik ind for reformer, der gik imod kernevælgernes interesser. Halvdelen af den tilgang, som nogle af de øvrige partier fik fra gruppen af ikke-kerne-vælgere i 2005, tilfaldt Det Radikale Venstre.

Andelen af sofavælgere steg lidt blandt de socialdemokratiske kernevælgere, men der var ingen tydelig dealignment til sofavælgersegmentet. Jeg fokuserer således ikke eksplicit på sofavælgerne i den resterende del af analysen, da valgdeltagelsen i perioden ligger i et snævert interval mellem 84,3 og 87,1 pct. Sammenfattende tyder tallene fra tabel 2 på de forventede vælgerskift i perioden 1994-2005. Der findes ikke kun dealignment af socialdemokratiske kernevælgere, men realignment af denne gruppe med DF og måske også Venstre. SF kunne som forventet ikke drage fordel af reformerne.

Elektorale effekter af arbejdsmarkedsreformerne

Det næste punkt i analysen er at vise, at disse vælgerreaktioner er konsekvensen af de deres holdning til reformerne, dvs. har vælgerne skiftet parti pga. velfærdspolitikken under Nyrup, og er det en årsag til de vælgerskift, der er vist i tabel 2? Fokus er på folketingsvalget 2001, dvs. valget efter alle arbejdsmarkedsreformer blev gennemført. Valgundersøgelsen fra 2001 blev brugt til analysen, idet den gør en empirisk test af mine hypoteser mulig med individdata og variabler, der dækker holdninger til velfærd og indvandring. Der anvendes en multinominal logistisk regressionsmodel med partivalg som afhængig variabel. Variablen partivalg består af alle relevante partier i undersøgelsesperioden, herunder også en kategori for sofavælgere. Analyserne viser dog kun resultaterne for de teoretisk vigtige partier. Holdningen til reformerne blev målt med variabelen om respondenternes holdninger til Nyrup-regeringens socialpolitik:

Hvor godt mener De, at Nyrup-regeringen har håndteret de følgende områder i de sidste 3-4 år [velfærd]?

Spørgsmålet anses som en rimelig god indikator for vælgernes holdning til regeringens velfærdsstatsreformer og bruges som en uafhængig variabel i den logistiske regressionsmodel, hvor der skelnes mellem en positiv/neutral holdning og en negativ holdning til socialpolitikken under Nyrop. Jeg har ligeledes kontrolleret for indvandrerspørgsmålet som anden uafhængige variabel, eftersom dette ofte ses som forklaring på DF's fremgang efter 1995. Formålet er at vise, indvandrerspørgsmålet ikke er hovedårsagen til DF's fremgang efter 1998. Spørgsmålsformuleringen lød:

Indvandring udgør en alvorlig trussel mod vores nationale egenart [kodet som 0 for uenig/hverken eller og 1 for enig med udsagnet].

Den tredje uafhængige variabel i analysen er erhvervsgruppe, og fokus er på socialdemokratiske kernevælgere, der stemte på S ved valget før. Alle uafhængige variabler er dummy-variabler. Modellen er derfor kun kørt med hovedeffekter på baggrund af den igangværende diskussion om korrekt anvendelse og fortolkning af interaktionseffekter i logistiske regressionsmodeller, når de uafhængige variabler er udelukkende dummy-variabler (Ai og Norton, 2003, Norton et al., 2004; Berry et al., 2010). Jeg har fulgt Berry et al.s (2010) anbefaling om at modellere disse effekter med betingede sandsynligheder ved at bruge programmet Clarify (King et al., 2000; Tomz et al., 2001). Resultaterne præsenteres således som betingede sandsynligheder og ikke som regressionskoefficienter (resultaterne fås hos forfatteren). Forudsagte sandsynligheder kalkuleres på baggrund af regressionskoefficienter, og i dette tilfælde viser de partiernes procentandele efter vælgergrupper og de uafhængige variabelers værdier. Fordelen er, at vi kan se, hvordan de faktiske holdninger til socialpolitik og indvandring afspejles i vælgernes partivalg i pct. Tabel 3 viser analysen af 2001-valget i form af forudsagte sandsynligheder.

Tabel 3 består af to paneler, hvor der skelnes mellem, om de socialdemokratiske kernevælgere beslutning om at stemme er betinget af deres holdninger til Nyrop-regeringens velfærdspolitik. Der er to spalter for hvert panel, der viser holdningen til indvandring. For eksempel angiver værdien 75 pct. i den første række i venstre side, at 75 pct. af de socialdemokratiske kernevælgere stemte på partiet igen, hvis de ikke var negative over for den socialdemokratiske regerings velfærdspolitik og ikke bekymret over indvandringen.

Først og fremmest viser tallene, at Socialdemokratiet går stærkt tilbage blandt de kernevælgere, der var utilfredse med den siddende socialdemokratiske regerings velfærdspolitik. Venstre side af panelet viser, at blandt de, der ikke var utilfredse, stemte mindst to tredjedele stadig på Socialdemokratiet.

Table 3. Partivalg for holdninger imod immigration og velfærdspolitik blandt aligned kernevælgere. Forudsagte sandsynligheder. Pct.

Partivalg	Evaluering af velfærd: Godt/hverken godt eller dårligt		Evaluering af velfærd: Dårligt	
	Indvandring som trussel: uenig	Indvandring som trussel: enig	Indvandring som trussel: uenig	Indvandring som trussel: enig
S	75,0	68,5	27,3	16,3
Venstre	6,7	11,1	30,4	32,8
SF	6,0	2,2	5,8	1,3
DF	1,3	8,6	7,5	32,8
Øvrige partier	7,6	5,6	20,8	10,5
Sofavælgere	3,5	3,9	8,2	6,3
Total	100,1	99,9	100,0	100,0

Note: Antal simuleringer for at estimere sandsynligheder var 1000. Tallene summerer ikke altid op til 100 pct. i de enkelte spalter pga. afrunding.

Kilde: Forudsagte sandsynligheder opnået ved multinomial logistisk regressionsmodel ved brug af Clarify. Forudsagte sandsynligheder skal forstås som sandsynligheden for at stemme på et bestemt parti baseret på den statistiske model beskrevet i teksten, opdelt efter de enkelte svarkategorier og sociale grupper (her socialdemokratiske kernevælgere).

Negative holdninger til indvandring forårsager kun en moderat tilbagegang, som det ses i spalte to. Denne tilbagegang er klart til fordel for DF, men også Venstre får fremgang om end mere begrænset. På den anden side er det ikke mere end 11 pct., og S formåede at bevare omkring 70 pct. af disse stemmer. Derfor kan spørgsmålet om indvandring ikke alene forklare, hvorfor så mange socialdemokratiske kernevælgere har vendt sig væk fra deres parti.

Det bliver helt tydeligt, hvis vi ser på panelets højre side, der viser, hvordan socialdemokratiske kernevælgere med negative holdninger til Nyrup-regeringens velfærdsstatistik har stemt. Kernevælgernes negative holdninger er skyld i flugten fra S, da mindre end en tredjedel af dem blev hos S. Hvis de tidligere socialdemokratiske kernevælgere kun er utilfredse med partiets velfærdspolitik og ikke med indvandrerpolitikken, skifter de mest til Venstre, som får flere stemmer end Socialdemokraterne i denne gruppe. De øvrige partier får også flere stemmer i forhold til panelets venstre side, især de konservative, hvis disse betingelser gælder. Dansk Folkeparti opnår også betydelige fordele blandt disse vælgere i forhold til de vælgere, der har positive holdninger til begge spørgsmål, men forskellen er kun 6 pct. (dvs. i forhold til de 1,3 pct. i første spalte).

Socialdemokraterne har størst tilbagegang blandt kernevælgere med negative holdninger til den socialdemokratiske velfærdspolitik, og som samtidig er bekymrede over indvandringen (se fjerde spalte). Her har S tabt 16 pct. Som forventet får DF, men også Venstre, størst tilslutning blandt denne gruppe af tidligere socialdemokratiske kernevælgere. Da begge partier således får omkring 33 pct. af stemmerne fra disse vælgere, bliver deres stemmeandel dobbelt så stor som Socialdemokratiets. Den tilsvarende kategori for DF kan i høj grad skelnes fra de tre øvrige konstellationer.⁶ Det tyder på, at DF kun vandt på spørgsmålet om indvandring ved valget i 2001 pga. utilfredshed med den socialdemokratiske regerings arbejdsmarkedsreformer. Opbakningen til Socialdemokratiet er signifikant betinget af, hvordan velfærdsreformerne blev vurderet under Nyrup Rasmussen. Tidligere socialdemokratiske kernevælgere skiftede til Socialdemokratiets vigtigste rival, Venstre, ved valget i 2001, hvis de generelt var utilfredse med deres partis velfærdspolitik. Det betyder, at Venstres mere moderate holdning til velfærd, men også dets holdning til indvandring, resulterede i en større vælgertilslutning blandt de socialdemokratiske kernevælgere. Desuden finder vi den forventede realignment med DF, hvis vi relaterer disse resultater til resultaterne i tabel 2.

Som antaget har denne fremgang været vedvarende. Hvis vi ser på DF's styrke blandt S's kernevælgere i 2005 og S's svækkede position efter 2001, så er det tydeligt, at reformerne medførte realignment med Dansk Folkeparti.⁷ Som udfordrer på venstrefløj fik SF ikke den i litteraturen forventede vækst, da partiet var en del af Nyrup-regeringens parlamentariske grundlag og havde liberale holdninger vedrørende indvandring i modsætning til de socialdemokratiske kernevælgeres respektive holdninger.

Konklusion

Ambitionen med denne artikel har været at undersøge de elektorale konsekvenser af velfærdsstatsreformer, som har været et relativt overset emne i den litteratur, der typisk fokuserer på betingelserne for at gennemføre velfærdsbesparelser. Min påstand var, at socialdemokratiske partier risikerer at fremmedgøre deres kernevælgere, hvis de engagerer sig i reformer, der betyder, at lønmodtageren får en betydelig recommentation.

Resultaterne bekræftede i høj grad den forventede valgeffekt i forbindelse med reformerne i Danmark. Dansk Folkeparti var i stand til at skabe realignment med de socialdemokratiske kernevælgere. Det var imidlertid ikke, som man ofte har ment, indvandringsspørgsmålet, der gjorde, at de sluttede sig til DF, men derimod Socialdemokratiets holdning til velfærdsspørgsmål. Indvandrerspørgsmålet er kun til fordel for DF, hvis de socialdemokratiske

kernevælgere havde negative holdninger til S's socialpolitik i 1990'erne. Socialistisk Folkeparti fik ikke noget ud af reformerne, selv om partiet klart gik ind for velfærd. Mit argument har været, at partiet ikke var en troværdig udfordrer i den undersøgte periode og således ikke var i stand til at mobilisere de skuffede kernevælgere.

Resultaterne viste også, at den typiske udfordrer til Socialdemokratiet ikke automatisk vinder som følge af nedskæringer. Det afhænger af partiernes troværdighed. At troværdighed spiller en vigtig rolle ses også, når vi sammenligner Danmark med Tyskland. I Tyskland gennemførte SPD upopulære velfærdsreformer, især Hartz-reformerne, under forbundskansler Schröder efter 2002. Reformene kan sammenlignes med de danske og førte til en vælgermæssig fremgang for det nye Venstreparti (Die Linke). Die Linke var modsat det danske SF ikke involveret i lovgivningen omkring reformerne og fungerede heller ikke som støtteparti for SPD, som SF gjorde for Nyrup-regeringen. Dette tillod, at Die Linke kunne udnytte en samlet oppositionsstrategi og fik betydelig opbakning fra tidligere SPD-kernevælgere (Arndt, 2011). Sammenligningen af det danske SF og dets tyske ækvivalent Die Linke påviser, at selvom begge partier ligger til venstre for Socialdemokratiet, var det kun det tyske parti, der fik fordel af socialdemokratiske reformer, da det var en troværdig modstander uden ansvar for den førte politik i denne periode.

Et yderligere aspekt af denne artikel er Venstres fremgang, der forblev som en slags anomali, da man normalt ikke går ud fra, at et klassisk markedsliberalt parti drager fordel af socialdemokratiske velfærdsreformer. Dette skal ses i sammenhæng med partiets nye image, der er rettet mod arbejderklassen som mulige nye tilhængere (Mortensen, 2008: 157ff). Det har åbenbart været en vellykket strategi siden 1998.

Det danske eksempel illustrerer, hvilke betingelser der skal være til stede, for at højrefløjspartier kan få et valgmæssigt gennembrud og sikre stabil opbakning efter realignment. Artiklen giver også en policy-baseret forklaring på, hvordan det nuværende danske politiske landskab er opstået og stabiliseret. Selv efter ti års borgerlig regering og 2010-valget er Venstre stadig det største parti, hvorimod Socialdemokratiets vælgerandel konstant ligger på ca. 25 pct. uden fremgang siden 2001. DF er hoppet med på vognen og har med 12-14 pct. etableret sig som det tredjestørste parti i det sidste tiår, hvilket er sket som konsekvens af realignment af socialdemokratiske kernevælgere ved valget i 2001.

Noter

1. Dette udelukker ikke, at andre partier, også centrum-højre partier, af og til støttede udvidelsen af velfærdsstaten og implementerede universelle principper, når de havde regeringsmagten.
2. Begreberne alignment, dealignment og realignment kommer oprindeligt fra den amerikanske valgforskning og bruges også på andre sprog for at karakterisere vedvarende alliancer mellem partier og samfundsmæssige grupper og deres langsigtede forandringer. En alignment er en vedvarende alliance mellem et parti og en social gruppe, typisk med historiske rødder (fx arbejdere og socialdemokrater). En dealignment betyder, at en sådan alliance er brudt og den tilsvarende vælgergruppe ikke længere er tilsluttet dette parti, mens en realignment betyder at der blev dannet en ny og vedvarende alliance med et andet parti. Disse begreber bruges i denne artikel for at konceptualisere den vælgermæssig forandring, der skete som konsekvens af Nyrup-regeringens velfærdsreformer, især den generelle tilbagegang af S blandt deres traditionelle kernevælger.
3. I denne sektion trækker jeg blandt andet på Goul Andersen (2002); Green-Pedersen (2002a, 2002b: 74ff); Merkel et al. (2008: 201); Clasen og Clegg (2007). For en mere detaljeret analyse af disse reformer, se Arndt (2011: kap. 7).
4. Den konkrete sats afhænger også af hvordan satspuljeordningen fra 1990 indregnes. Denne er en internationalt enestående ordning ved at indeksere dagpengesatser med lønstigninger mens 0,3 pct. af overførselsindkomsternes stigning bliver overført til satspuljen. Da pengene i puljen bruges til sociale foranstaltninger for modtagere af overførselsindkomster afhænger de reelle dagpengesatser af hvordan disse penge allokeres ved de indgående partiers forhandlinger i de enkelte finansår. Dette problem og andre tekniske detaljer omkring enkelte beregningsmetoder af kompensationsgrader ligger dog ud over artiklens fokus.
5. En mere langsigtet og nuanceret opstilling af partivalg efter sociale klasser siden 1973 viser at socialdemokratiet kunne fastholde i klasser opfattet som kernevælgere indtil 1998, og at det store brud skete ved 2001-valget (jf. Arndt, 2011: kap. 7).
6. Venstres resultater adskiller sig signifikant for velfærdsholdninger (mellem venstre og højre side), men ikke hvad angår indvandring.
7. Jeg har foretaget lignende analyser med data fra valget i 2005. Tallene viser, at DF i allerhøjeste grad har beholdt disse vælgere, da partiet bevarede mere end 85 pct. af de socialdemokratiske kernevælgere og kun tabte marginalt til S.

Litteratur

Ai, Chunrong og Edward C. Norton (2003). Interaction Terms in Logit and Probit Models. *Economics Letters* 80: 123-129.

- Andersen, Johannes, Ole Borre, Jørgen Goul Andersen og Hans Jørgen Nielsen (red.) (1999). *Vælgere med omtanke. En analyse af folketingsvalget 1998*. Aarhus: Systime.
- Armingeon, Klaus og Nathalie Giger (2008). Conditional Punishment: A Comparative of the Electoral Consequences of Welfare State Retrenchment in OECD Nations, 1980-2003. *West European Politics* 31: 558-580.
- Arndt, Christoph (2011). *The Electoral Consequences of Third Way Welfare State Reforms. Social Democracy's Transformation and its Political Costs*. Aarhus: Politica.
- Berry, William D., Jacqueline H.R. DeMeritt og Justin Esarey (2010). Testing for Interaction in Binary Logit and Probit Models: Is a Product Terms Essential? *American Journal of Political Science* 54 (1): 248-266.
- Clasen, Jochen og Daniel Clegg (2007). Levels and Levers of Conditionality: Measuring Change within Welfare States, pp. 166-197 i Jochen Clasen og Nico A. Siegel (red.), *Investigating Welfare State Change. The 'Dependent Variable Problem' in Comparative Analysis*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Esping-Andersen, Gøsta (1985). *Politics against Markets. The Social Democratic Road to Power*. Princeton: Princeton University Press.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Giger, Nathalie (2011). *The Risk of Social Policy? The Electoral Consequences of Welfare State Retrenchment and Social Policy Performance in OECD Countries*. London & New York: Routledge.
- Goul Andersen, Jørgen (2002). Work and Citizenship: Unemployment and Unemployment Policies in Denmark 1980-2000, pp. 59-84 i Jørgen Goul Andersen og Per H. Jensen (red.), *Changing Labour Markets, Welfare Policies and Citizenship*. Bristol: Polity.
- Goul Andersen, Jørgen (2003). Operationen lykkedes, men lægen døde. Socialdemokratiets kriser fra Krag til Lykketoft. *Politica* 35 (4): 413-432.
- Goul Andersen, Jørgen (2007). Samfundskonflikter, partier i bevægelse og vælgere med omtanke: rids af en generel teoretisk ramme, pp. 11-55 i Jørgen Goul Andersen, Johannes Andersen, Ole Borre, Kasper Møller Hansen og Hans Jørgen Nielsen (red.), *Det nye politiske landskab. Folketingsvalget 2005 i perspektiv*. Aarhus: Academia.
- Goul Andersen, Jørgen og Ole Borre (2003). *Politisk forandring. Verdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*. Aarhus: Systime.
- Green-Pedersen, Christoffer (2002a). *The Politics of Justification. Party Competition and Welfare-State Retrenchment in Denmark and the Netherlands from 1982 to 1998*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Green-Pedersen, Christoffer (2002b). Den danske velfærdsstat fra afgrundens rand til efterlønsreformen. En oversigt. *Politica* 34 (1): 68-77.

- Heinisch, Reinhard (2003). Success in Opposition – Failure in Government: Explaining the Performance of Right-wing Populist Parties in Public Office. *West European Politics* 26: 91-130.
- King, Gary, Michael Tomz og Jason Wittenberg (2000). Making the Most of Statistical Analyses: Improving Interpretation and Presentation. *American Journal of Political Science* 44 (2): 347-361.
- Kitschelt, Herbert (1994). *The Transformation of European Social Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kitschelt, Herbert (2001). Partisan Competition and Welfare State Retrenchment, When Do Politicians Choose Unpopular Policies?, pp. 265-302 i Paul Pierson (red.), *The New Politics of the Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.
- Kitschelt, Herbert (2003). Political-Economic Context and Partisan Strategies in the German Federal Elections, 1990-2002. *West European Politics* 26: 125-152. Special Issue on Germany.
- Klitgaard, Michael Baggesen (2002). Når forandringer stabiliserer: skandinaviske velfærdsstatsreformer i 1990'erne. *Politica* 34 (2): 186-202.
- Korpi, Walter (1983). *The Democratic Class Struggle*. London: Routledge & Kegan Poul.
- Kriesi, Hanspeter, Edgar Grande, Romain Lachat, Martin Dolezal, Simon Bornschieer og Timotheos Frey (2008). *West European Politics in the Age of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Merkel, Wolfgang, Alexander Petring, Christian Henkes og Christoph Egle (2008). *Social Democracy in Power. The Capacity to Reform*. London & New York: Routledge.
- Mortensen, Hans (2008). *Tid til forvandling. Venstres vej til magten*. København: Gyldendal.
- Norton, Edward C., Hua Wang og Chunrong Ai (2004). Computing Interaction Effects and Standard Errors in Logit and Probit Models. *The Stata Journal* 4 (2): 154-167.
- Pierson, Paul (1994). *Dismantling the Welfare State: Reagan, Thatcher, and the Politics of Retrenchment in Britain and the United States*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pierson, Paul (1996). The New Politics of the Welfare State. *World Politics* 48: 143-179.
- Qvortrup, Mads (2002). The Emperor's New Clothes: The Danish General Election 20 November 2001. *West European Politics* 25 (2): 205-211.
- Ross, Fiona (2000). Beyond Left and Right: The New Partisan Politics of Welfare. *Governance* 13: 155-183.

- Scheuregger, Daniel og Tim Spier (2007). Working-class Authoritarianism und die Wahl Rechtspopulistischer Parteien. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* 59 (1): 59-80.
- Scruggs, Lyle (2006). *Welfare State Entitlements Data Set: A Comparative Institutional Analysis of Eighteen Welfare States*, Version 1.2.
- Spier, Tim og Clemens Wirries (2007). Ausnahmeerscheinung oder Normalität? Linksparteien in Westeuropa, pp. 71-116 i Tim Spier, Felix Butzlaff, Matthias Micus og Franz Walter (red.), *Die Linkspartei. Zeitgemäße Idee oder Bündnis ohne Zukunft?* Wiesbaden, Verlag für Sozialwissenschaften.
- Tomz, Michael, Jason Wittenberg og Gary King (2001). *CLARIFY: Software for Interpreting and Presenting Statistical Results*. Version 2.0. Cambridge: Harvard University.